

Petra Braunová

Petra Braunová

HeKa

ARGO

Mým báječným, moudrým sestráám
s omluvou, pokud se jejich vzpomínky liší od těch mých.

Když jsem v roce 2012 kupovala zdevastovaný obrovský dům na návsi v Měčině, Ibka byla proti.

Nechápavě se rozčilovala, že v místě, kde máme takovou hanbu, si já kupuju plesnivej barák, aby si na nás zase lidi vokazovali. Copa to mám zapotřebí? Lidi jsou zlí!

Moje máma. Vnoučaty přezdívaná Ibka. Nestárnoucí žena, která se po světě pohybovala s obtížemi, jako opuštěné kočičí mládě. Milovala jsem ji, ačkoli jsem se vedle ní v dětství cítila ztracená a nejistá, dnes vím, že mi dala to nejcennější, co mohla: svobodu.

A za to jí patří můj velký dík.

On té koupí málokdo rozuměl. Část lidí mě považovala za výstředního blázna či milionářku, zbytek za protřelou podnikatelku, která má s nemovitostí nekalé úmysly. Nic z toho není pravda. Tahle kniha vlastně není o mámě, ale o tom všem. O všech, kteří mě zformovali do podoby, v které se dnes nacházím. Zatoulaná, ale hrdá.

1.

Kdykoli zavřu oči, umím si to představit.

Vbíhám do světnice. Dokonce slyším, jak se zakvílením lupnou oprýskané dveře. Špatně dovírají, proto zůstávají stále pootevřené. Málokdo si dá práci, aby kliku pořádně stiskl. Dovnitř vesele vplouvá mourovatá kočka, čumákem si otvírá, kdykoli se mu zlíbí, i rezavobílý vořech Čipera. Oba v neustálé naději, že najdou misku žrádla. I já sem několikrát denně přiběhnu zjistit, jestli na kamnech už nestojí hrnec s omáčkou anebo tu nejsou rohlíky v umělohmotném bílém košíku na stole. Světnice jako dlaň, přeplněná nábytkem, přes den bývá povětšinou prázdná a pustá. Tikají tu jen staré hodiny na zdi a pod zaprášeným lustrem poletují tlusté mouchy.

Místnost je malá, kdysi tu bydlela kráva, jak mi řekla sestřenice Pavlinka, a já jsem dlouho netušila, že myslí skutečné zvíře.

Napravo ode dveří je o stěnu opřená bytelná smetanová skříň, pod oknem je ke studené zdi po celé šířce přiražený dřevěný stůl s šuplíkem, jednou židlí a výhledem na kadibudku.

Nepamatuju si, že by kdy někdo okno otevřel, nedá se k němu dostat. Na stole se válí potrhané časopisy, hromádky knih v hnědých papírových obalech s názvy napsanými fialovou inkoustovou tužkou, krabice s polámanými pastelkami, oblýskané sametové pouzdro s nitěmi a knoflíky a několik hrnků.

Bloumám světnicí.

V rohu za stolem je kout naplněný harampádím, přehozeným starou dekou. Občas ze zvědavosti deku nadzvednu, ale vidím hadry, samé hadry.

V druhém rohu místnosti je velká postel s dřevěnými ohmatanými pelestmi. Peřiny nastlané do výšky jsou přimáčknuté velkou prkenou deskou. Vzniká tvrdý koutek, na kterém si hrajeme. Místečko se smrskne, když se tu zjeví kameninová mísa přehozená utěrkou, v které kyne těsto na vdolky či knedlíky.

Nízká pohovka s vyšívaným polštářem a přehozem patří babičce.

V břiše mi zakručí.

Nadzvedávám pokličky na hrncích, jsou prázdné. I bílá kamna jsou studená. Zvědavě otevřu jejich dvířka, napadne mě, že zatopím, vím, čím se přikládá: dřevem, uhlím a všelijakým bordelem, nasýpaným v kovovém šupletí. Naštěstí si to rozmyslím, přelétnu očima desetkrát celý prostor, zastavím se na rafičkách hodin, které se ještě nepotkaly na dvanáctce.

Vím, že za dřevěnými dvířky, které jsou ve spodní části kredence, je pytlík se zvětralými ovocnými bonbony, ulepené hašlerky, které nejmladší sestřenice plive na zem a babička sbírá k dalšímu použití, a zkamenělé perníky z poutí. Do skryše nahlédnu, je cítit plísní a starým dřevem, zajásám, objevím piškoty, ale z otevřeného sáčku si troufnu vzít jen jeden. Spolknu ho jako malinu, je vlhký a měkký.

Zklamaně se vytratím. Trávím v Měčíně léto, které se mi zdá být nekonečné.

Babička vstává brzy ráno, posnídá v koutku u kamen, pokradmu se dívá na postel, v které spím s mladšími sestřenicemi. Když nás začnou otravovat mouchy, vstane a plácačkou vyrobenou z klacku a kousku kůže, asi utržené z nějaké kabely, mouchy pozabíjí. Plácačka zasviští vzduchem, s plesknutím dopadne na peřinu či naše holá ramena. Obvykle se probudím první.

„Pst,“ sykne babička.

Je malá, drobná, s krátkými šedými vlasy, které si pečlivě pročesává malým kostěným hřebínkem, ten jí zůstává zapíchnutý nad uchem. Babička se nikdy neusmívá, blýská tmavýma černýma očima, místo rtů má úzkou přísnou čárku. Nosí ručně šité tmavé šaty s několika bavlněnými spodničkami, které snad nikdy nesvléká. V puse má velmi hezké zuby, kterých se zděším, když je jednou brzy ráno nečekaně najdu ve skleničce u postele.

Mžourám do okna, králíkárný a kadibudka stíní ve výhledu, ale v pravém růžku je vidět kousek nebe. Když je blankytné, naplní mě to radostí. Je krásný den a já ho celý proběhám venku.

Posadím se a rozhlédnu se. Mladší sestřenice vydrží spát dlouho. To je dobře, holek si raději nevšímám, nejmladší je úplné batole. Nemám ráda jejich mámu, mou tetu. Bydlí v Plzni a děti sem odkládá na celé léto, stejně jako moje máma mě.

Přelezu dřevěnou pelest postele a po studeném prošlapaném linoleu bosky přehopkám ke stolu. Ráno tu vždy stojí kastrol s naběračkou. Naliju si do hrnku teplou meltu a do pusy vrazím rohlík. Babička se znovu posadí ke kamnům a pomalu přežvykuje kůrky chleba namočené v bílém kafi.

Shodím pyžamo, mrsknu ho na polštář, navléknu si vytahané tričko a modré trenýrky, které jsem včera večer nechala ležet na židli. Česat se ani čistit si zuby nemusím, nikdo to po mně nevyžaduje. Nazuju si odrbané kecky, kličku umím, a tak nepotřebuju vůbec žádnou pomoc. Babička mě stejně nesleduje, a pokud ano, nevím o tom. Mluví se mnou pramálo. Nejsem privilegovaná jako sestřenice, nebudím respekt jako moje starší chytré sestry, nejsem vůbec. Jako bych pro tuhle chalupu neexistovala. Cítím to, ačkoli důvod je mi stále nejasný.

Nikdo mi nic nevysvětluje, ale tuším, že za tím je babiččina nevraživost k mojí mámě a to, že ji neustále hlasitě bráním.

„Ničemný dítě,“ utrousí občas babička sama pro sebe, když je o mámě řeč. Nebo když se ve světnici zjeví strejda nebo teta, mámin bratr a sestra. Dvojčata Pepík a Anny, lišící se diametrálně od starší sestry. Často ji pomlouvají.

„Neříkejte to o mojí mámě!“ křičím zplna hrdla.

„I mlč, repeto!“ ožene se babička polínkem.

Zejména teta Anny nenechá na mojí mámě nit suchou, pusa, z níž trčí zuby v předkusu, jí jede jako namydlená. Kritizuje na starší sestře všechno, na co si vzpomene, a obvykle to zakončí tím, že jí říkala: Maruš, neber si ho, a já pochopím, že má na mysli mého tátu!

„Nemluvte tak o mém tátovi!“ ječím znovu, ale Anny po mně mávne rukou a pokračuje. „Copa ty o tom víš, tak mlč!“

Pepík obvykle nic nekomentuje, ale i mlčení je souhlas, jak mě jednou táta poučil, když mi vykládal o válce.

Cítím, že babička nejstarší dceru Marii nemá ráda, a neustále zuřím. Nechápu to. Ještě nevím, že do ní vkládala velké naděje, které podle ní zmařila.

Stejně tak jako nemá ráda mámu, nesnáší mého tátu, a nejspíš proto mě ignoruje. Ale v jádru je spravedlivá – nemám žádná práva, ale ani žádné povinnosti.

V zimě mi bude šest a jako každý den vybíhám svobodně do světa.

Na dvorku je ještě chladno, ranní slunce svítí, ale nehřeje. Dojde mi, že musím čurat. V tu chvíli mi záda pokryje husí kůže.

Vklouznu i s botami do obrovských špinavých potlučených dřeváků a odhodlaně se vydám ke zděné kadibudce. Stojí pod oknem babiččiny světnice, obehnaná plotem v království slepic, kterým vládne vzteklý kohout. Opatrně otvírám drátěnou branku, dokud si mě zrzavá obluda nevšímne, pomalu za sebou zavírám, slepice nesmí na dvorek. Ztěžka zdvihám dřeváky, které se brzy obalí slepičinci, jdu pomalu a obezřetně, ale stejně poslední metry musím kvapně přeskákat, protože kohout mě zahlédl. Vyrazí s divokým

křikem z chlívků. To už zapadám do kadibudky, která je obílená, s malovaným Rumcajsem a vodníkem na zdech. Strejda je na svoje výtvary pyšný, kdykoli mu je návštěvy pochválí, zrudne a smíchy se zakucká. Má proč se smát. Obě pohádkové postavičky se staženými kalhotami totiž kadí zakroucená hovínka, a to je přece tak směšné!

Konečně seberu odvalu, stáhnou trenýrky a fofrem čurám, s děsivým pocitem, co je pode mnou. Jednou jsem se do té díry podívala a zrohovala se. Pootevřu dvířka záchodu. Kohout se hrabe na hnojí v rohu u plotu, obklopený opelichanými služebníci. Nenápadně se vydám na cestu zpátky. Je to pár metrů, ale než jsem v bezpečí dvorku, pořádně se zapotím.

„Copa se bojíš,“ směje se dobromyslně teta Růža. „Von tě kohout nic neudělá. Jenom tě vykráká za vlasy.“

Růža má zástěru, holé silné paže a červené tváře ošlehané větrem, protože pracuje v jézédé, jak mi vysvětlila máma, a já si pod touhle zkratkou představuju, že teta celý den stojí na vrcholku hory a upevňuje ve větru dráty vysokého napětí.

Je to Pepíkova žena, podle mého názoru v chalupě trpí jako já. I ji babička ignoruje a Anny ji každou návštěvu nenechá na pokoji, ovšem ne před ní a bratrem, ale babičce vykládá všechno možné z Růženina života, až se divím, odkud to ví, jelikož měčínská teta je stále v práci a pak ze své malé tmavé kuchyňky málokdy vychází. Babička mlčky přikyvuje. Mám tetu Růžu moc ráda, ale nevím, jak jí to mám dát najevo. Proto jednou v místním krámku koupím malou červenou plastovou slánku ve tvaru rajčete a tajně ji tetě vtisknu do ruky. Růža je v šoku, stejně tak tajně mi odpoledne do dlaně vmáčkne papírovou desetikorunu.

Teď Růža s košíkem mokrého prádla pomalu sestupuje ze schůdků verandy, na nohou černé holiny. Za ní vykukuje sestřenice Pavlinka. Je stejně stará jako já, roztomilá, s rozčepýřenými hebkými vlasy

bílými jako len, cení mezeru po mléčných zubech, ale pevně se drží máminy zástěry. Pepík, ten lidový malíř, jinak podsaditý kovář, kterého se bojím, protože má pádnou ruku, jednou ranou umí zabít králíka, bydlí s manželkou a dcerou v babiččině chalupě ve dvou malých místnostech.

„Nebojím se! Kohout je mi ukradený,“ blesknu okem po Pavlince. Drží v podpaží velkou polonahou bakelitovou pannu. Určitě by mi ji půjčila, je hodná. Jenže posedávání na dvorečku s panenkou mě nebaví.

Růža věší strejdovy seprané modráky za nohavice, kšandy se jim houpají těsně nad zemí. Pavlinka se posadila na stoličku pod schody a panně velkým hřebenem s vylámanými zuby češe rozdrbané vlasy.

A mně už nebrání nic v tom, abych proběhla brankou, která vede k silnici. Ani ta nedovírá. Vůbec celý dům je stále otevřený, kromě dveří, za kterými žije strejda Pepík s tetou Růžou a malou Pavlinkou. Ty jsou zamčené na klíč – leží na parapetu pod květináčem.

Přeběhnu silnici a je přede mnou celý širý svět. Chvilku okouním na návsí, ale bystré oči místních žen, které postávají před konzumem a kletví, mě brzy odeženou. Jistě bude zase některá babičce žalovat, že jsem neučesaná, s umazaným tričkem. Proto ani nepozdravím.

Měčín, tahle ospalá vesnice v Pošumaví, je pro mě nepřátelské území. Máma se tu narodila. Jezdím sem z donucení, pokaždé doma v Praze brečím a věším se na tátu, aby mě k babičce neposílali. Jenže je to marné, naši pracují a nemají mě v létě kam dát. Tátovi rodiče jsou po smrti a z jeho příbuzenstva neznám vůbec nikoho.

Moje dvě hezké a chytré starší sestry, které jsem si pojmenovala na Tmavovlasá a Světlovlasá, mají své přátele a zájmy, jezdí na tábory a výlety ke kamarádkám a mě s sebou prostě brát nebudou!

Dokud cítím pohledy na svých zádech, poskakuju, jako by se nechumelilo, a potom jako střela běžím pryč. Nemám žádný cíl, ale moje toulky obyčejně začínají na hřišti.

Už zrána tu pobíhají kluci, kopají do míče nebo se perou. Chvilí je pozoruju, pak se vmísím mezi ně a vrhám se na mičudu. Netuším, jaká jsou pravidla, ale umím se trefit do balonu a rychle utíkat.

„Vypadni!“ řvou na mě, a když se nedám, brzy mi podtrhnou nohy a smýknou mnou stranou.

„Dostaneš do huby!“ naznačí mi jasně pěstí pod bradou.

Dělám, že je mi to jedno, a schválně začnu skákat po levé noze, abych zakryla, že mě bolí rozbité pravé koleno. K hřišti totiž přichází partička holek. Jsou starší než já, chvíli pozorují mou improvizovanou sestavu skákání. Udělám i několik kotrmelců, pokusím se o hvězdu a o most. Po očku sleduju, co tomu říkají. Když si mě opravdu přestanou všimát a kluci je vezmou do hry, zvednu se z trávy a pokulhávám pryč. Courám se mezi domky až k „alejíčku“. Je to cesta vedoucí k lesu, lemovaná břízami. Není tu ani noha.

Loudám se na konec aleje, sbírám barevné kamínky, na konci cesty usednu na zem a poskládám z nich velké kolo. Doprostřed položím bílé křemínky do tvaru P. Umím napsat celé své jméno, ale P stačí. Zálibně se na výtvar dívám, dokud ho nerozkopu a kamínky nerozmetám do všech stran. Nevím proč, ale v duchu vidím P světle modré. Stejně tak mají i ostatní písmena svou barvu, která se nemění. H je světle zelené, B žluté, R červené.

Dívám se na les. Vstoupit do něj se bojím, ačkoli mi to nikdo nezakázal. A tak se jen bavím tím, že do něho jdu a nejdu. Vždy se na poslední chvíli otočím a peláším zpátky. Hra mi vydrží dlouho.

Ale pak už se hlad nedá vydržet. Slyším zvonit kostel. Rozběhnu se rovnou do chalupy.

Vtrhnu do světnice. Voní tu jídlo! Babička cosi míchá na kamnech, plzeňské sestřenice sedí v koutku na posteli a čmárají barevné panáky na víka starých krabic, které babička nosí z konzumu. Čipera stojí bez hnutí u babiččiných nohou a upřeně na ni hledí. Ví, že mu občas přiletí do mokré huby kousek knedlíku.

Pak se pes najednou zblázní. Prudce se otočí ke dveřím a zavěťří. Knedlík neknedlík vyrazí ze světnice. Já za ním! Vím, proč takhle vyvádí! Projel autobus. A Čipera, nevzhledná olýsalá potvora, bílá se zrzavými fleky a s krátkýma nožkama, zkřížená bůhví s kým, tuší, že přijela máma. Moje máma! Čipera je kromě mě jediný tvor v Měčíně, který ji miluje.

Autobus má zastávku u kostela. Pes, jak smyslů zbavený, vyletí z branky, já za ním.

A opravdu! Autobus chrchlá, čmoudí, a z útrob mu vystupují lidé. A jedna z posledních je nevysoká drobná žena ve světlých květovaných šatech, střižených podle poslední módy, se špičatými prsy, širokým bílým opaskem s velkou sponou, v bílých sandálech na podpatku a bílou krešlakovou kabelou přes rameno. Vlasy s mahagonovým přelivem má svázané do drdolu. Máma! Moje máma! Oh, jak je krásná a jak se liší od všech žen, které tu postávají. O kolik je krásnější než kyselá teta z Plzně.

I ženské na ní mohou oči nechat.

Běžím k ní, ale Čipera je rychlejší, vrazí do ní, kňučí, válí se po zemi, nechá se drbat, ale hned vyskočí, obíhá ji, jako by byl na pérko. Máma se směje. Má hlasitý jasný smích a krásné bílé zuby. Září jí v puse jako perly. I Čipera cení tesáky do úsměvu.

„I ty jeden,“ máma chytá psa za čumák, pleská ho po svalnatém tělíčku s krátkými packami, které trčí do vzduchu.

Čipera kvílí, lítá sem a tam, nemůže se laskání nabažit.

Lidé to sledují pokradmo od konzumu, ženské se tam od rána snad vůbec nerozešly. Anebo sem přišly znovu?

„Dobrý den! Dobrý den!“ zdraví máma hlasitě na všechny strany.

„Dobrej, dobrej, Maruš,“ odpovídají. A hned tisknou hlavy k sobě a vyměňují si informace.

Máma s sebou přiváží Prahu, vůni velkoměsta, ale i její bahno a špínu. Jako by ji měla nalepenou na lýtkách či oblých bílých ramenou.

Vysoké kramfleky klapou po žulových kostkách.

„Mami!“

Konečně mám možnost ji obejmout. Chytnu ji za stehna, výš nedosáhnu. Roztržitě mě popleská po zádech, vlepi mi pusku na temeno hlavy. Voní něčím hodně výrazným, až kýchnu.

„Copa že nejsi učesaná,“ zašeptá, a to už z jejího hlasu, který bezděčně opouští pražský přízvuk, cítím obavy. Užívám si jen malou chvilku, kdy ji doprovázím od kostela k chalupě, ale každým metrem cítím, jak v ní roste strach. Bojí se své mámy, bojí se bratra, bojí se jako malá. Nejde mi to na rozum, o to víc se ve mně bouří odveta. Na dvorku se srdečně pozdraví s Růžou, z kabely vyloví čokoládu a podá ji Pavlince. Ta se jen začervená, příšerně se stydí, děkuje za ni několikrát Růža, Maruš, copa si děláš škodu, ale pak už pražská sláva a moc velkoměsta prchá, jako když se otevře lahvička s éterem. Buší mi srdce, bezmocně to ničemné dospělé měččínské dítě následuju. Tři schody a jsme v malé ledové chodbičce, odkud není úniku. Dveře vrznou.

„Ahoj, mami,“ zahlaholí máma při vstupu do světnice. Sice hned loví v kabele další čokolády a podá je sestřenicím, ba i pro babičku postaví na stůl lahvinku s likérem, na červené vinětě je obrázek čerta, ale pak už zmlkne.

„Copa to máš na sobě za maškarádu, svlíkni to,“ zabručí babička. A máma hned staví kabelu do kouta, poslušně svléká šaty jistě ušité z látky, jež nebyla nejlevnější, věší je na ramínko, stojí tu jako potrestaná školačka jen v kombiné a babi jí podává bavlněnou tmavou zástěru.

„Zuj to.“ Babička zpod postele vyloví staré gumové pantofle vyrobené ze starých holínek. Máma sundá sandály, schová je do kabely. Stoupá ve mně zlost, ale neodvážím se ani ceknout. Tenhle rituál znám, a pokud zasáhnu, schytám to i od mámy.

„Učeš se,“ houkne babička a máma beze slova rozplete drdol a vlasy sváže do culíku.

Mlčky zuřím. Jako mávnutím proutku tu stojí jedna z žen, které vídám na návsi. Ale ne, utěšuju se, má přece mnohem krásnější oči, září jí jako modré drahokamy, a stále je nalíčená. Ale i to bere po chvíli zasvě, máma si utře rtěnku do ubrousku a hned pomáhá s přípravou jídla. Pozoruju, jak šikovně reznou nití „krájí“ knedlíky, z nichž se kouří. Přestávám mít hlad. Žaludek se mi sevře podivnou nervozitou a bezmocí.

„No, mami, tobě to voní, a jak to děláš, že to maso máš tak křehký?“ chválí máma donekonečna babiččin výtvar, na talíře skládá kousky králíka. Toho jsem ještě včera viděla v králíkárně a jeho kůže teď visí nade dvěma chlívku.

Lžíci postrkují maso a kluzké knedlíky, sedím na stoličce u postele, talíř na kolenou. Ke stolu máma posadila sestřenice. Nejmladší krmí, dělá na ni opičky, jen aby malá otevřela pusu a něco spolkla.

Vím, že když jídlo nesním, budu mít příšerný hlad, a tak do sebe nasoukám králíčí játra a okousám maso ze žeber, která jsou spíš žebírka, tenká jako sirky. Králík byl mladý.

A pak už se zvedám a odcházím.

Pavlinka nechala na dvorku ležet pannu, zřejmě se má na peřince vyhřívat na sluníčku. Prsty jí zkouším otevřít oči, má mrkací, ale nechám toho. Pepík by mě mohl vidět oknem a vyběhnout. Brankou se vydám zase pryč. Nechci být u toho, jak mámu zavalí babička hadry z několika pytlů a máma bude zašívát a přešívát, látat a poslouchat kázání, dokud v neděli večer neodjede.

„Proto jsem ji dala na švadlenu, aby nám šila!“ poučila mě ostře babička, když jsem proti tomu jednou vznesla hlasitou námitku.

Venku svítí slunce a je krásný letní den, nejspíš pátek nebo sobota roku 1972, a já znovu zamírím k lesu.

2.

Kdykoli zavřu oči, umím si to představit. Vybavím si sebe samu, s rozcuchanými vlasy, se špinavými prsty s okousanými nehty a plnou zoufalství, přestože je léto a nebe bez mráčku.

I když Pepíka jednou večer vezmu nečekaně na milost. Názor na něho mi změni bezděky máma. Ležíme v postelích, venku už se snáší tma, a jako obvykle se v babiččině světničce nesvítí. Černá hodinka. Máma ji miluje, nemusí šít! Zůstala sedět u okna na židli a spustila. Její báchorky nemají konkurenci. Nikdy nevypráví pohádky, ale vykládá páte přes deváté: vzpomínky z dětství, historky o každém, na koho si vzpomene, vybájené příběhy, které jí s chutí věříme.

Babička, která mlčky popíjí černou meltu, ji nepřerušuje, ani když mámino vyprávění nabere na obrátkách.

„To jsem ještě byla na základní škole, když Aninka s Pepíčkem nastoupili do první třídy. A to víte, učitelé byli přísný, kluky mlátili přes prsty pravítkem nebo rákoskou. My starší jsme to už věděli, tak jsme byli při vyučování zticha. Ale kluci zlobili! Zvlášť ti malí. A jednou při hodině slyším řev! Zvedli jsme hlavy. Ozýval se ze třídy pod námi, kde byli smíchaní ti nejmladší. Hned jsem poznala, že křičí náš Pepík!“

Máma ve tmě jistě rozhazuje rukama, ale to nevidíme. Ještě neumím rozlišit, co je pravda a co ne, bezmezně jí věřím, stejně jako mladší plzeňské sestřenice, ba i Pavlinka, která přišla poslouchat.